
PWYLLGOR IAITH, 23.10.14

Yn bresennol: Y Cyngorydd Mair Rowlands (Is-gadeirydd yn cadeirio).

Y Cyngorwyr: Craig ab Iago, Elwyn Edwards, Tom Ellis, Alan Jones Evans, Alwyn Gruffydd, Siân Gwenllian, Charles W. Jones, Liz Saville Roberts, Eirwyn Williams, Elfed Williams a Mandy Williams-Davies.

Swyddogion: Arwel E. Jones (Uwch Reolwr Gwasanaeth Comisiynu Corfforaethol) Ruth Richards (Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith) ac Eirian Roberts (Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu).

Hefyd yn bresennol: Y Cyngorydd Ioan Thomas (Aelod Cabinet – Y Gymraeg).

Ymddiheuriadau: Y Cyngorwyr Gweno Glyn ac Eric Merfyn Jones.

Croesawyd y Cyngorydd Charles W. Jones i'w gyfarfod cyntaf o'r pwyllgor hwn.

1. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd datganiad o fuddiant personol gan unrhyw aelod oedd yn bresennol.

2. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod diwethaf o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar 26 Mehefin, 2014 fel rhai cywir.

Mater yn codi o'r cofnodion
Eitem 6 – Gosodiadau Tai Cymdeithasol

Mewn ymateb i ymholiad, nododd y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith y disgwylid i'r Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi ymateb o fewn y dyddiau nesaf i lythyr y Gwasanaeth Tai yn nodi sylwadau a phryderon yr aelodau. Hyderid y byddai copi o'r ymateb ar gael i'r aelodau erbyn y cyfarfod nesaf.

3. ADRODDIAD YR AELOD CABINET – Y GYMRAEG

Cyflwynwyd – adroddiad llafar yr Aelod Cabinet – Y Gymraeg, yn manylu ar ddatblygiadau diweddar o fewn y maes. Trafodwyd y ddau brif fater a ganlyn yn codi o'r cyflwyniad:-

(A) Diffyg defnydd o'r Gymraeg mewn pwyllgorau a fforymau ar draws y Gogledd

Nodwyd:-

- Bod tueddiad i gynghorwyr a swyddogion droi i'r Saesneg mewn cyfarfodydd allanol, yn enwedig wrth ateb cwestiwn a ofynnir yn Saesneg, a phwysleisiwyd y dylid siarad Cymraeg bob amser mewn cyfarfodydd lle mae cyfieithydd yn bresennol.
- Bod cymal newydd yn y Cynllun Iaith yn datgan yn glir bod disgwyl i staff ddefnyddio'r Gymraeg mewn unrhyw gyfarfod cyhoeddus, ac os nad oes offer cyfieithu ar gael, y dylent bwysu am hynny.

- O bosib' mai mater o ymwybyddiaeth iaith oedd hyn, a gellid darparu canllaw i'r staff yn amlinellu'r gofynion.
- Mai un o'r problemau yw diffyg hyder a gallai cadeirydd ddatgan ar ddechrau cyfarfod bod gofyn i siaradwyr Cymraeg ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio troi i'r Saesneg. Hefyd, wrth gyflwyno'u hunain ar ddechrau cyfarfod, gallai aelodau ddatgan eu bwriad i siarad yn Gymraeg.
- Y dylai'r di-gymraeg wisgo'u clustffonau drwy gydol y cyfarfod fel y gall siaradwyr Cymraeg gychwyn siarad yn syth heb orfod oedi i ddisgwyl i bobl roi eu clustffonau ymlaen.
- Mai cyfrifoldeb y Cadeirydd yw sefydlu iaith y pwyllgor a bod cyfarfod sy'n cael ei gadeirio gan berson di-gymraeg yn fwy tebygol o lithro i'r Saesneg.
- Bod hwn yn faes y gellid sefydlu Grŵp Ymchwil i edrych i mewn iddo a chytunwyd i drafod hyn ymhellach o dan eitem 7 ar y rhaglen.

PENDERFYNWYD

- Anfon neges at y Grŵp Busnes yn cyfleu pryder y pwyllgor hwn ynglŷn â diffyg defnydd aelodau o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd allanol lle mae gwasanaeth cyfieithydd ar gael, ac yn tanlinellu pwysigrwydd glynu at ofynion y Cynllun Iaith.**
- Anfon neges at y Grŵp Rheoli Penaethiaid Gwasanaeth yn cyfleu pryder y pwyllgor hwn ynglŷn â diffyg defnydd swyddogion o'r Gymraeg, ac yn galw ar y penaethiaid i roi cefnogaeth ac anogaeth i'w staff ddefnyddio'r Gymraeg.**
- Gofyn i'r Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith roi cyflwyniad i'r Grŵp Rheoli ar ofynion y Cynllun Iaith yn y cyd-destun hwn.**

(B) Siarter Iaith Ysgolion Uwchradd

Nodwyd:-

- Bod y Siarter Iaith Ysgolion Cynradd wedi bod yn llwyddiant, gyda mwyafrif yr ysgolion yn cyrraedd y nod o safbwynt defnydd plant o'r iaith Gymraeg, ond byddai symud y math hwn o weithredu i ysgolion uwchradd yn dalcen caled.
- Ei bod yn bwysig bod hyfforddwyr chwaraeon ar ôl ysgol yn arddel y Gymraeg.
- Y gellid annog bod y Siarter Iaith yn cael ei chyflwyno i rieni hefyd.

PENDERFYNWYD gofyn i'r Adran Addysg roi cyflwyniad i'r pwyllgor hwn ar y Siarter Iaith Ysgolion Uwchradd.

Nododd aelod fod cynhadledd ddiweddar yn Aberystwyth ar y cysylltiad rhwng yr iaith a'r economi wedi derbyn cyflwyniadau gan fentrau iaith cymdeithasol oedd yn cynnig arweiniad ar sut i gryfhau economïau lleol o fewn y cymunedau er budd y Gymraeg. Un awgrym a wyntyllwyd oedd y syniad o greu marchnad lafur Gymraeg, sef creu marchnad twf o gwmpas gwaith ac economi sy'n dibynnu ar sgiliau siarad Cymraeg. Nodwyd bod Menter Iaith Conwy wedi bod yn arwain ar hyn ac awgrymwyd gwahodd Meirion Davies, Cyfarwyddwr Datblygu'r Fenter, i roi cyflwyniad i'r pwyllgor hwn.

PENDERFYNWYD gwahodd Meirion Davies o Fenter Iaith Conwy i roi cyflwyniad i gyfarfod Ionawr o'r pwyllgor hwn ar y syniad o greu marchnad lafur Gymraeg, gan wahodd yr Aelod Cabinet Economi a'r swyddogion economi i fod yn bresennol.

4. POLISI GORFODI COMISIYNYDD Y GYMRAEG (DRAFFT)

Cyflwynwyd – adroddiad y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith yn gofyn am sylwadau'r pwyllgor ar y ddogfen er mwyn eu cyflwyno i'r Comisiynydd fel rhan o'r broses ymgynghori.

PENDERFYNWYD cyflwyno'r sylwadau a ganlyn i'r Comisiynydd:-

- Datgan lefel o siomiant nad yw'r pwerau a amlinellir yn ddigon grymus.
- Er bod y ddogfen yn amlinellu dulliau heblaw am gwynion i ganfod diffyg cydymffurfiaeth, dylid derbyn sicrwydd y byddai dulliau eraill, megis ymchwiliadau statudol hefyd yn cael eu defnyddio'n helaeth gan y Comisiynydd.

5. STRWYTHUR YMCHWIL AR GYFER Y PWYLLGOR IAITH

Cyflwynwyd – adroddiad y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith yn gofyn am sylwadau'r pwyllgor ar yr awgrymiadau strwythurol a amlinellwyd yn yr adroddiad a'r blaenoriaethau ar gyfer meysydd ymchwil pellach.

Hysbysodd y Pencampwr Iaith y pwyllgor fod ganddo restr hir o syniadau ar gyfer ymchwiliadau.

PENDERFYNWYD

(a) Cymeradwyo'r strwythur ymchwil a ganlyn:-

- Cynnal un ymchwiliad yn unig ar y tro, gydag uchafswm o 2 ymchwiliad o fewn blwyddyn galendr (yn unol â'r drefn ymchwiliadau craffu).
  - Y dylai'r ymchwiliadau edrych ar bolisiau a gweithdrefnau'r Cyngor yn y lle cyntaf.
- (b) Sefydlu ymchwiliad i edrych ar y defnydd o'r Gymraeg ac ymwybyddiaeth iaith ymysg staff ac aelodau'r Cyngor, gan benodi'r Cadeirydd, y Cynghorydd Gweno Glyn, ynghyd â'r Cynghorwyr Craig ab Iago, Charles Wyn Jones, Liz Saville Roberts ac Elfed Williams yn aelodau o'r Grŵp Ymchwiliad. Dylid paratoi briff drafft a galw cyfarfod cyntaf yr ymchwiliad o fewn 4-6 wythnos, gyda'r bwriad o gwblhau'r gwaith ac adrodd yn ôl i'r pwyllgor ymhen tua 6 mis. Fel rhan o'r gwaith, gofynnir i'r ymchwiliad ystyried llunio protocol ar y defnydd o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd cyhoeddus.**
- (c) Cylchredeg rhestr syniadau'r Pencampwr Iaith i aelodau'r pwyllgor cyn y cyfarfod nesaf a gosod y mater hwn fel eitem sefydlog ar raglen pob cyfarfod er mwyn cael syniadau'r Pencampwr.**

6. YMATEB COMISIYNYDD Y GYMRAEG I ADRODDIAD MONITRO BLYNYDDOL Y CYNGOR 2013/14

Cyflwynwyd – adroddiad y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith yn cyflwyno sylwadau'r Comisiynydd ar Adroddiad Monitro Iaith Blynyddol Cyngor Gwynedd 2013/14 ynghyd ag ymateb y Cyngor i'r cais am wybodaeth bellach.

Manteisiodd y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith ar y cyfle i roi diweddariad i'r aelodau ar y Safonau Iaith. Eglurodd y cafwyd gwybod yn ddiweddar iawn fod yr amserlen wedi newid eto, ac yn ôl ei dealltwriaeth o'r sefyllfa ar hyn o bryd, byddai rheoliadau'r safonau yn cael eu cyhoeddi yn ystod mis Tachwedd. Yn dilyn hynny byddai yna gyfnod ymgynghori o 4 wythnos gyda phleidlais ar y Safonau yn y Llywodraeth tua diwedd Chwefror – dechrau

Mawrth 2015. Gobeithid derbyn yr hysbysebau cydymffurfio yn Ebrill, ac 'roedd yn cymryd na fyddai yna newid o'r 6 mis gwreiddiol a ragwelwyd rhwng yr hysbysiad a'r cydymffurfio.

Atgoffodd y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith yr aelodau o'u penderfyniad i wahodd y Comisiynydd i gyfarfod arbennig o'r pwyllgor hwn ddechrau'r flwyddyn yn sgil cyhoeddi'r Safonau, ond gan fod yr amserlen wedi llithro, cafwyd ymateb gan y swyddfa yn datgan y byddai'r cyfnod dechrau'r flwyddyn yn debygol o fod yn un o ymgynghori rhwng y Comisiynydd a'r Cyngor ynglŷn â'r hysbysiad ffurfiol, ac felly na fyddai'n briodol i'r Comisiynydd roi cyflwyniad ar y Safonau.

Gan gyfeirio at ofyn gweithredu 5(A) yn Ymateb y Comisiynydd i'r Adroddiad Monitro Blyneddol, a sylw'r Cyngor mai 3 aelod etholedig yn unig oedd wedi derbyn yr hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith, nodwyd bod y derminoleg yn gamarweiniol gan ei bod yn awgrym mai cyflwyniad ar gyfer y di-gymraeg ydoedd, yn hytrach na hyfforddiant addas ar gyfer pawb. Awgrymwyd newid y derminoleg i rywbeth mwy priodol pan gynhelir yr hyfforddiant eto yn 2015.

PENDERFYNWYD derbyn ymateb Comisiynydd y Gymraeg ac ymateb y Cyngor i'r cais am wybodaeth bellach.

7. Cwynion Iaith

Cyflwynwyd – adroddiad y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith yn manylu ar y cwynion iaith diweddaraf i law.

Gan gyfeirio at y gŵyn ynglŷn â'r defnydd o enwau dwyieithog ar strydoedd Gwynedd, holwyd a oedd yr Adran Ymgynghoriaeth yn cydweithio gyda Mynyddoedd Pawb a'r Gymdeithas Enwau Lleoedd ar ddarparu'r polisi newydd ar enwau strydoedd. Cytunodd y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith i basio hyn ymlaen fel sylw i'r Ymgynghoriaeth.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

Dechreuodd y cyfarfod am 10.30am a daeth i ben am 12.15pm